

Sygn. akt II UK 104/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Zbigniew Korzeniowski
SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z wniosku E. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o wysokość emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 22 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 września 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 10 września 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczynie E. S. od wyroku Sądu Okręgowego w W. – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 14 marca 2013 r. w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o wysokość emerytury.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, wnioskodawczynie (urodzona w dniu 19 kwietnia 1952 r.), złożyła wniosek o przyznanie emerytury (po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego) w dniu 7 sierpnia 2012 r. i na podstawie decyzji organu rentowego z dnia 5 października 2012 r. uzyskała prawo do tego świadczenia. W decyzji organ rentowy stwierdził, że obliczenie wysokości emerytury nastąpiło zgodnie z art. 183 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach). Wobec osiągnięcia przez odwołującą wieku usprawniającego do emerytury w roku 2012, wysokość emerytury od dnia 1 sierpnia 2012 r. wynosi 35% emerytury obliczonej na podstawie art. 53 ustawy o emeryturach i rentach (1.592,48 zł), oraz 65% emerytury obliczonej na podstawie art. 26 ustawy (2.076,37 z). W odwołaniu od tej decyzji wnioskodawczynie wskazała, że zastosowanie art. 183 ustawy o emeryturach i rentach, a nie art. 53 jest dla niej bardzo krzywdzące. Podniosła, że już w 2007 r., z dniem ukończenia 55 lat, mogła przejść na emeryturę, a tym samym nabyła uprawnienia do emerytury wyliczonej według stosownych („starych”) zasad.

Wyrokiem z dnia 14 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił odwołanie. W uzasadnieniu wyroku wskazano, że art. 46 ustawy o emeryturach i rentach regulował zasady ustalania wysokości emerytury wobec osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., które wszystkie wymagane warunki (wiek i okres ubezpieczenia) spełniły do dnia 31 grudnia 2008 r. Przepis ten nakładał na ubezpieczonych obowiązek składania wniosku o wcześniejszą emeryturę. Było to prawo, a ściślej przywilej ubezpieczonego, z którego mógł, a nie musiał skorzystać. Osoby te, chcąc uzyskać prawo do świadczenia na starych zasadach, mogły złożyć wniosek o prawo do świadczenia także po 31 grudnia 2008 r., nie później jednak niż przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego wynoszącego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Zgłoszenie wniosku o emeryturę po raz pierwszy dopiero po ukończeniu powszechnego wieku emerytalnego powoduje konieczność obliczenia świadczenia z zastosowaniem tzw. reguł mieszanych określonych w art. 183. Tak zwana emerytura mieszana dotyczy osób, które osiągnęły wiek emerytalny w latach 2009 - 2013, przy czym jej

obliczenie następuje w części na podstawie art. 53, a w części na podstawie art. 26 ustawy, o ile osoby te nie przystąpiły do OFE.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczynie od tego wyroku, dzieląc ustalenia Sądu pierwszej instancji jak i zapadłe orzeczenie. Podkreślił w uzasadnieniu, że wnioskodawczynie nie wystąpiła z wnioskiem o wcześniejszą emeryturę na podstawie art. 46 ustawy o emeryturach i rentach i nie złożyła wniosku określonego w art. 116. W przypadku gdyby wnioskodawczynie wystąpiła odpowiednio wcześniej o emeryturę na podstawie art. 46 ustawy o emeryturach i rentach i uzyskała pozytywną decyzję, to wówczas mogłaby zawiesić wypłatę emerytury w związku z kontynuowaniem pracy (oraz kontynuowaniem ubezpieczenia społecznego).

Powyższy wyrok zaskarżył w całości pełnomocnik wnioskodawczynie, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 183 ust. 4 w związku z art. 46 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach, polegającą na uznaniu, że jednym z warunków przyznania prawa do emerytury na podstawie art. 46 ustawy jest złożenie wniosku przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego, w sytuacji, gdy żaden z przepisów ustawy nie ustanawia takiego wymogu, natomiast art. 183 odnosi się do „wieku uprawniającego do emerytury”, a nie do „powszechnego wieku emerytalnego”. Wskazał także na naruszenie prawa materialnego poprzez niewłaściwe zastosowanie art. 1 ust. 1 i 2 protokołu nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienioną następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnioną Protokołem nr 2, (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), polegające na uznaniu, że odmowa przyznania ubezpieczonej emerytury na podstawie art. 46 ustawy o emeryturach i rentach z uwagi na złożenie wniosku o jej przyznanie dopiero po ukończeniu 60 roku życia nie stanowi dyskryminacji w stosunku do kobiet, które złożyły wniosek o przyznanie emerytury na podstawie art. 46 ustawy przed ukończeniem 60 roku życia, otrzymały decyzję pozytywną, a następnie zawiesiły wypłatę emerytury w związku z kontynuowaniem pracy. Wskazał także na naruszenie przepisów postępowania - art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez sporządzenie wadliwego uzasadnienia skarżonego wyroku w sposób, który nie wyjaśnia podstawy prawnej wyroku. Wniósł o uchylenie

zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zmianę wyroku polegającą na uwzględnieniu apelacji wnioskodawczynie i ustalenie wysokości emerytury przysługującej ubezpieczonej w oparciu o art. 53 ustawy o emeryturach i rentach, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi nie mają uzasadnienia, co czyni skargę nieuprawnioną.

Przede wszystkim trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania, bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny. W tym kontekście należy zauważyć, że nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że tak sformułowany zarzut jest skuteczny tylko w szczególnych wypadkach, w sytuacji gdy uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji zawiera tak kardynalne braki, że niemożliwym jest dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia, co uniemożliwia przeprowadzenie kontroli kasacyjnej (por. przykładowo wyrok z dnia 2 grudnia 2014 r., I UK 139/14, LEX nr 1621322 oraz powołane tam orzeczenia). W ocenie Sądu Najwyższego z takim przypadkiem nie mamy do czynienia w tej sprawie.

Na wstępie rozważań, trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Uregulowanie powyższe upoważnia do wyrażenia poglądu, że prawo do świadczeń powstaje z mocy samego prawa (*ex lege*). Powstanie prawa do świadczeń odróżnić należy od jego ustalenia deklaratoryjną decyzją organu rentowego oraz od prawa do pobierania świadczenia (por. np. uzasadnienie uchwały całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu

Najwyższego z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 – OSNAPiUS 2001 nr 12 poz. 418). Zgłoszenie przez osobę uprawnioną wniosku oraz wydanie przez organ rentowy deklaratoryjnej decyzji ustalającej prawo do świadczeń i ich pobierania stanowi jedynie realizację prawa do świadczeń, które to prawo powstaje *ex lege* z dniem spełnienia wszystkich wymaganych do jego nabycia warunków. Ma to i ten skutek, że nie tylko samo prawo, ale również jego realizacja wymaga wystąpienia ze stosownym wnioskiem o ustalenie do niego prawa, co w dalszym ciągu umożliwia jego wypłatę. Innymi słowy samo złożenie wniosku o przyznanie świadczenia nie przesądza jeszcze przejścia na nie i pobierania świadczenia. Moment realizacji powstałego uprawnienia zależy wyłącznie od woli ubezpieczonego (por. także np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14 i z dnia 14 września 2014 r., I UK 19/14).

Również tylko ogólnie należy zauważyć – za uzasadnieniem postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 listopada 2015 r., P 11/14 (OTK-A 2015/10/167), że w orzecznictwie Trybunału (por. wyrok pełnego składu z dnia 7 maja 2014 r., K 43/12 – OTK-A 2014/5/50), utrwalone jest stanowisko, według którego zasada ochrony praw nabytych obejmuje także tzw. ekspektatywy praw z zakresu ubezpieczeń społecznych. Choć pojęcie ekspektatywy nie zostało w orzecznictwie ukształtowane precyzyjnie, to w odniesieniu do praw emerytalnych Trybunał odróżnił je od praw nabytych w drodze skonkretyzowanych ostatecznych decyzji przyznających świadczenia jak i od praw nabytych *in abstracto* zgodnie z ustawą przed zgłoszeniem wniosku o przyznanie świadczenia. Według Trybunału ochrona przysługuje prawom podmiotowym nabytym *in concreto*, nabytym *in abstracto* oraz maksymalnie ukształtowanym ekspektatywom tych praw. Trybunał, rozważając możliwe zmiany przepisów emerytalnych w okresie od przystąpienia przez dany podmiot do systemu do momentu, w którym kończy się pobieranie przez niego świadczenia emerytalnego, zauważył, że zmiany tego rodzaju mogą nastąpić (co nie znaczy, że są dopuszczalne) w okresie nabywania prawa do emerytury, w okresie od spełnienia warunków nabycia tego prawa do wydania stosownej decyzji emerytalnej oraz na etapie realizowania prawa do emerytury (spełniania świadczenia). W dwóch ostatnio wyróżnionych okresach zmiany nie mogą odnosić się do warunków uzyskania prawa do emerytury, ponieważ jest ono

już (*in abstracto* lub *in concreto*) nabyte, choć mogą dotyczyć warunków waloryzacji należnych świadczeń czy sposobu ich wypłaty. Konstytucyjnie jest niedopuszczalne odebranie słusznie nabytych praw emerytalnych. Natomiast w okresie nabywania prawa do emerytury zmiany warunków jego nabycia są możliwe; konstytucyjnie niedopuszczalne jest zniesienie prawa do emerytury (jeszcze nienabytego).

Odnosząc powyższe rozważania do ustalonego stanu faktycznego rozpatrywanej sprawy należy przypomnieć, że wnioskodawczyni wystąpiła z wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury w dniu 7 sierpnia 2012 r. (po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego) i na podstawie decyzji organu rentowego z dnia 5 października 2012 r. uzyskała prawo do emerytury obliczonej zgodnie ze wskazaniem zawartym w art. 183 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Przepis ten (w ust. 1) wyraźnie odnosi się do wniosku o emeryturę osoby ubezpieczonej urodzonej po dniu 31 grudnia 1948 r., przewidując wyjątek dla ubezpieczonych, którzy pobrali emeryturę na podstawie przepisów art. 46 lub 50, pod wskazanymi w przepisie warunkami, przesądzając w ust. 4, jej wysokość dla osoby ubezpieczonej, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym 2012.

Osoby chcące uzyskać prawo do świadczenia na tzw. starych zasadach, mogły złożyć wniosek o prawo do świadczenia także po 31 grudnia 2008 r., jednak nie później niż przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego wynoszącego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, określonego w art. 27 ust. 2 i 3 (gdy się zważy, że uprawnienie do świadczenia przewidzianego w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy dotyczy ubezpieczonych, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego). Ubezpieczona nie występowała z wnioskiem o przyznanie wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 46 ustawy o emeryturach i rentach.

Jak to wyżej wskazano, zgłoszenie przez osobę uprawnioną wniosku oraz wydanie przez organ rentowy deklaratoryjnej decyzji ustalającej prawo do świadczenia i ich pobierania stanowi jedynie realizację prawa do świadczeń, które to prawo powstaje *ex lege* z dniem spełnienia wszystkich wymaganych do jego nabycia warunków. Tak więc realizacja świadczenia wymaga wystąpienia ze stosownym wnioskiem o ustalenie do niego prawa, co w dalszym ciągu umożliwia

jego wypłatę. W okolicznościach sprawy nie budzi wątpliwości, że wnioskodawczyni nie występowała o przyznanie świadczenia na podstawie powoływanego wyżej art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy (uprawniającej ubezpieczone kobiety urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r., które nie osiągnęły tzw. powszechnego wieku emerytalnego do przejścia na emeryturę po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli miały co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy) w związku z jej art. 46 i stąd takie świadczenie - zachowane *in abstracto* nie zostało jej ustalone (*in concreto*). Zgłoszenie wniosku o emeryturę (po raz pierwszy) dopiero po ukończeniu powszechnego wieku emerytalnego powoduje konieczność obliczenia świadczenia z zastosowaniem tzw. reguł mieszanych z art. 183 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Innymi słowy tylko osoby, które – spełniając przesłanki do nabycia prawa do świadczenia – pobrały emeryturę ustaloną według tzw. starego systemu emerytalnego, tj. według zasad zawartych w art. 46 (zrealizowały prawo do świadczenia) mogą dochodzić jego przeliczenia również według „starych” zasad, po złożeniu stosownego wniosku w związku z kontynuowaniem ubezpieczenia i osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego.

W skardze kasacyjnej nie wskazano na naruszenie przez Sąd art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, upatrując podstawy do przyznania prawa do tego świadczenia w art. 46 tej ustawy. Trzeba w związku z tym zwrócić uwagę, że zgodnie z tym przepisem ubezpieczonym urodzonym w latach 1949-1968, przysługują emerytury „na warunkach określonych m.in. w art. 29 ustawy”, a więc w istocie są to te same emerytury, jakie przysługują urodzonym przed 1 stycznia 1949 r. i dla obu grup ubezpieczonych są one wyrazem przejściowego utrzymania przywilejów dotyczących możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Tak więc art. 46 ustawy o emeryturach i rentach w istocie rozstrzyga, które przepisy dotyczące świadczeń z systemu zdefiniowanego świadczenia (zasadniczo przewidzianego dla osób urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.) i pod jakimi warunkami (nieprzystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego, spełnienie warunków do uzyskania emerytury do 31 grudnia 2008 r. i dawniej rozwiązanie stosunku pracy – w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem) mają zastosowanie także do osób urodzonych w latach 1949-1968, regulując kwestie związane z zachowaniem ekspektatyw praw nabytych w starym

systemie, a więc pod rządami przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach. Przepis ten, co trafnie podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 lutego 2009 r., I UK 243/08 (LEX nr 571847), ma charakter przejściowy w tym sensie, że dotyczy wąskiej grupy ubezpieczonych, gwarantując im prawo do wcześniejszej emerytury, mimo że prawo to nie jest przewidziane przez nowy system emerytalno-rentowy (zob. również uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2011 r., III UK 217/10, LEX nr 950438 i przywołane w nim orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego).

Uwzględniając powyższe orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

eb